

Steend. v. C. Beant sua.

GRAFSTEEN
VAN EENEN
FRIESCHEN RUITER,
GEVONDEN IN
ENGELAND.

Op den 22 Januarij 1836 werd te *Watermore*, omtrent 8 minuten gaans ten zuiden van *Cirencester*, in *Gloucestershire*, een Romeinsche grafsteen opgedolven, ongeveer 7 voet hoog en $2\frac{1}{2}$ breed. Op de bovenste helft zijn twee pilasters met versierde kapiteelen uitgehouwen, welke een spitsch gevelveld dragen, waarin vrij regelmatige bladversiersels aangebragt zijn. In de ruimte tusschen de pilasters ziet men, in verheven beeldwerk, eenen ruiters te paard, naar de linkerzijde van den steen voortrennende over eenen achterover liggenden vijand, wien hij met zijne speer de borst doorsteekt.

Ofschoon de bewerking van het monument, naar de mij daarvan overgezondene en hierachter gevoegde teekening te oordeelen, niet zeer fraai en zorgvuldig kan genoemd worden, herkent men evenwel zonder moeite aan den ruiters en zijn paard den Romeinschen wapendos, den helm, het pant-

ser, het aan de rechterzijde hangende zwaard, enz. Van de kleeding van zijnen terneder gevelden vijand is niets meer te onderscheiden; alleen schijnt diens hoofdhaar ongebonden om het hoofd te slingeren, en ligt hij met zijne linkerzijde op zijn groot, langverpig, ruitvormig schild, terwijl hij waarschijnlijk voorondersteld moet worden in zijne opgehevene rechterhand een zwaard of dolk te houden, welke echter door den pilaster bedekt wordt.

Onder deze voorstelling, op de benedenheeft van het monument, is, in een vierkant uitgediept vak, in zes regels, het volgende opschrift uitgehouwen :

SEXTVS. VALE
RIVS. GENALIS
EQES. ALAE. TR. HAEC
CIVIS. FRISIAVS. TVR.
GENIALIS. AI. XXXX (?) XX.
H. S. E. E. F. C.

Hetwelk wij aldus lezen en aanvullen :

SEXTVS VALE||RIVS GEN(i)ALIS, || EQ(u)ES
ALAE THRAC(um). || CIVIS FRISIAVS TVR(mac) ||
GENIALIS. (vixit) AN(nos) XXXX, (m. dat is mi-
litavit) XX. || H(ic) S(epultus) E(st). (h)E(res) (Fieri)
C(uravit).

SEXTUS VALERIUS GENIALIS, een ruiter van den Thracischen vleugel, Friesch burger, van het escadron van GENIALIS, oud 40, gediend hebbende 20 jaar, is hier begraven. (Zijn) erfgenaam heeft (dezen grafsteen) doen oprigten.

Dat op den 2den regel GENIALIS VOOR GENALIS moet gelezen worden, blijkt uit den 5den regel,

waar hetzelfde woord nogmaals voorkomt. Waarschijnlijk valt op het oorspronkelijke de I met den laatsten haal van de N zamen. Ook op vele andere opschriften wordt de naam van GENIALIS gelezen ¹.

Op den 3den regel is in het woord EQVES de V vergeten, eene uitlating, die op deze soort van gedeukteekens dikwerf voorkomt, en die vooral zoo ver van den zetel van het gebied, aan de uiterste grenzen van het wingewest, een, met de juiste spelling niet genoeg bekend, Germaan zich ligt veroorloven mogt. Op een ander opschrift, een jaar te voren in de nabijheid van dezelfde plaats gevonden, en hetwelk wij hieronder zullen aanhalen, heeft men dezelfde schrijfwijze.

Eene grootere moeilijkheid ligt in het laatste gedeelte van dienzelfden regel: ALAE TR. HAEC. Indien de teekenaar zich hier niet vergist heeft, dan moeten wij aannemen, dat in het oorspronkelijke zelf, door de onbedrevenheid van den steenhouwer, fouten zijn ingeslopen, dewijl de letters, zoo als zij daar staan, volstrekt onleesbaar zijn.

De ALA III THRACVM, of *derde Thracische vleugel*, komt zeer dikwerf voor, onder anderen op een opschrift, gevonden te Rome ², en op een ander, gevonden te *Tarracone* ³. Dit laatste komt

¹ Zie bij MURATORI, p. MCCXXVII, 8; MCCXXX, 4; GRUTER, LXXX, 6; CCCXLV, 9; CDX, 10; DLVIII, 2; DCCXX, 5; DCCCLXXIII, 1; DCCCVII, 13; DCCCLXXXVI, 12; CMLVI, 12; CMLXI, 5, 9; de drie laatste zijn bij *Narbonne* gevonden. Vergelijk ook ORELLI, *Inscr.*, n°. 4476.

² GRUTER, p. CCCXXXIII, 5.

³ GRUTER, p. CCCXXXI, 1.

hier vooral in aanmerking; het luidt: M(arco) VALER(io), M(arci) F(ilio), GAL(lo), PRAEF(ecto) ALAE III THRACVM IN SYR(ia). Aan MARCUS VALERIUS, den zoon van MARCUS, den Galliër, Kommandant van den derden vleugel der Thraciërs ⁴ in Syria. Wij hebben hier eenen Galliër, die, even als onze Fries, VALERIUS heet, en over eenen vleugel het bevel voerde, welke eenen gelijken naam droeg met den vleugel, bij welks escadron onze VALERIUS GENIALIS gediend had. Zouden misschien een of meer escadrons van dezen in Syria gestationeerden Thracischen vleugel aan eene onderneming tegen *Britannië* deel hebben genomen? of moeten wij aannemen, dat VALERIUS GENIALIS, na zijnen tijd bij dien vleugel uitgediend te hebben, naar *Britannië* overgestoken en daar overleden is? Heeft de geheele Thracische vleugel, vroeger of later, eenigen tijd in *Britannië* doorgebracht? of is er nog een andere Thracische vleugel in *Britannië* geweest, zoodat de bijvoeging van IN SYRIA diende, om den eenen van den anderen te onderscheiden? Het zal bezwaarlijk zijn, op eene dezer vragen een voldoende antwoord te geven ⁵. Bij

⁴ Dat wij hier ALAE. III THRACVM moeten lezen, zal wel niet betwijfeld worden.

⁵ In den muur van een Moorsch kasteel, Al-kasaba, te *Malaga*, in *Spanje*, vindt men, volgens ORELLI, *Inscr.*, n°. 5040, een opschrift: L(ucio) VALERIO, L(ucii) F(ilio), QVIR(iti), PROCVLO, PRAEFECTO COHORT(i) IIII THRACVM SYRIACAE (zie ook MURATORI, p. MLVI, 4. Waarschijnlijk is deze VALERIUS PROCULUS dezelfde, die te *Palaestrina* eenen grafsteen voor zijnen broeder oprigtte, zie GRUTER, p. DLXV, 2: C(ajo) VALERIO, L(ucii) F(ilio), QVIR(iti), FLORINO,

GRUTER, p. CCCCLXXXII, 8, lezen wij op een opschrift den naam van *de tweede Gallische cohorte, de Macedonische*, COH(ors) II GALLORVM MACEDONICA, waar dit laatste bijgevoegd is, om deze tweede cohorte van eene andere COHORS II GALLORVM, EQVITATA te onderscheiden, welke in *Britannië* lag ⁶.

Men zoude ook nog kunnen vermoeden, dat in de letters TR. HAEC de verkorting van de woorden THRACUM HERCULANIAE verborgen lag, daar ook een vleugel, welke dien bijnaam droeg, bekend is ⁷. Doch het komt mij verkieslijker voor, bij de eerst aangenomene lezing, ALAE THRA-C(um), of ALAE III THRA-C(um), te blijven, dewijl op eenen anderen grafsteen, welke in *Shropshire* opgedolven is, een ruiter van de COHORS THRACVM vermeld wordt ⁸.

FRISIAVS, op den 4den regel, staat denkelijk voor FRISIVS. Wij zullen straks zien, dat dit woord in de opschriften op verschillende wijzen geschreven wordt.

De TVRMA GENIALIS, of het *escadron van GENIALIS*, van den *Thracischen vleugel*, leeren

PRAEFECTO COH(orti) II THRA-C(um) SYRIACAE, TRIB(un)o MIL(itari) LEG(ionis) VII CLAVD(iae), PIAE, FID(elis), FRATRI OPT(imo), B(ene) M(eren-ti) PROCVLVS.

⁶ Zie de opschriften in HORSLEY's *Britannia Romana*, p. 275, Cumberl., n°. LII, en Praef., p. XX, Cumberl., n°. LII, a.

⁷ Op een opschrift op het voetstuk van een beeld, te *Vaison* in *Frankrijk*, gevonden, zie GRUTER, p. MXC, 21.

⁸ Zie CAMDEN's *Britannia*, vol. II, p. 415.

wij, als ik mij niet vergis, uit ons opschrift voor het eerst kennen. Een ander voorbeeld van eenen ruiter, die denzelfden naam droeg als het escadron, waarbij hij diende, vinden wij in een opschrift bij MURATORI, p. DCCXCVII, 7, *TITUS AURELIUS, van het escadron van AURELIUS.*

Voor AI, op den 5den regel, moet, zonder twijfel, AN gelezen worden, het zij dat wij dit als eene verkorting beschouwen van het woord ANNORUM, het zij van ANNOS; in het laatste geval moet er VIXIT onder verstaan worden. Van beide schrijfwijzen leveren de grafschriften ons vele voorbeelden.

Achter de XXXX, die de jaren van den overledene uitdrukken, heeft de teekenaar eene letter niet kunnen ontcijferen; men zou daarvoor eene D of eene M kunnen aannemen. In het eerste geval hebben wij D(ierum) of D(ies) XX, en zouden zoo doende nog *twintig dagen* aan de *veertig jaren* van GENIALIS toegevoegd worden. Daar evenwel de dienstjaren van eenen krijgsman dikwerf op zijnen grafsteen, onmiddelijk na zijnen ouderdom, vermeld worden, (wij zullen hiervan straks verscheidene voorbeelden zien) en bovendien het op onzen steen vermelde getal zeer goed uitkomt met den leeftijd, waarop de jongelingen in dienst traden, komt het verkieslijker voor, eene M in te vullen, en te lezen: M(ilitavit annos) XX, of M(iles annorum) XX. Elders wordt hetzelfde uitgedrukt door STIP(endiorum) ⁹.

⁹ Zie, bij voorbeeld, hieronder het insgelijks te *Watermore* gevonden grafschrift van DANNICVS.

De zes letters op den laatsten regel bevatten, op de gewone wijze verkort, de twee uitdrukkingen: H(ic) S(epultus) E(st), en: E(res) ¹⁰ F(ierij) C(uravit).

De woorden: » Heres testamentarius curavit, » Heredes testamentarii curaverunt, » en » Heredes » ex testamento curaverunt, » komen op vele graf-schriften voor, daar het doen oprigten van eenen grafsteen dikwerf eene voorwaarde was, waarop de erfgenamen het bezit der erfenis erlangden ¹¹. De Keizer ANTONINUS rekende het noodzakelijk, een bevel uit te vaardigen, dat de laatste wil van eenen soldaat, met betrekking tot het doen oprigten van eenen grafsteen na zijnen dood, door de ouders, indien zij erfgenamen waren, slipt zoude nagekomen worden ¹².

Onder de opschriften, welke in verschillende oudheidkundige werken bekend zijn gemaakt, vinden wij er zes, waarop de namen van Friezen voorkomen. Het is ons niet onbelangrijk voorgekomen, dezelve bij deze gelegenheid te verzamelen, daar zij met het zevende, nu voor weinige jaren in *Engeland* ontdekt, gewigtige bijdragen leveren tot de vroegste geschiedenis van *Friesland*.

¹⁰ *Eres* voor *heres*, even als op het grafschrift van DANNICUS ER. voor HER(edes).

¹¹ Zie L. 18, § 2, Pandectt. *Fam. eroisc.*; L. 44, *De hered. inst.*; L. 10, *De reb. dub.*, en L. 26, *De condit. et demonstr.*

¹² Zie L. 5, *Cod. De Religios.*

N°. 1.

Op eene marmeren asch-urne , in het Museum van Oudheden te *Leyden* , overgebracht uit *Italië* , door DE WIT ¹³.

DIS. MAN.
L. IVLIO. VOGVSIO
NATONE. FRIS.
FECIT. NAEVIA. FORTVNIA
CONIVGI. INCOMPARABILI
CVM. QVO. VIX. AN. XIX

DI(i)S MAN(ibus). || L(ucio) IVLIO VOGVSIO, ||
NAT(i)ONE FRIS(io), || FECIT NAEVIA FORTV-
NIA, || CONIVGI INCOMPARABILI, || CVM QVO
VIX(it) AN(nos) XIX.

Aan de Goddelijke schimmen (geheiligt). Voor LUCIUS JULIUS VOGUSIUS, den Fries, heeft NAEVIA FORTUNIA (de aschurne) doen vervaardigen voor haren onvergelykelijken echtgenoot, met wien zij 39 jaar geleefd heeft.

Er bestaat misschien reden, om aan de echtheid van dit opschrift, zoo als wij het thans kennen, te twijfelen, daar de linkerzijde, waarop het woord FRIS. gelezen wordt, later is bijgewerkt.

N°. 2.

Op eenen grafsteen, gevonden te *Rome* ¹⁴.

¹³ OUDENDORP, *Descr. leg. Papenbr.*, p. 15, n°. 14; MAFFEI, *Mus. Veron.*, 650, 1; ORELL., *Inscr.*, n°. 171. JANSSEN, *Inscriptt. Græc. et Lat.*, *Mus. antiq.*, Tab. XVI. 6, p. 98.

¹⁴ GRUTER, p. DC, 12; ORELL., n°. 174.

BASSVS. NERONIS
CAESARIS. CORPORE
CVSTOS. NATIONE
FRISIVS. VIXIT
AN. XL.

BASSVS, NERONIS || CAESARIS CORPORE ||
CVSTOS, NATIONE || FRISIVS, VIXIT || AN(nos)
XL.

BASSUS, (een van de) lijfwacht van Keizer
NERO, een Fries, oud 40 jaar.

N°. 3.

Gevonden te *Interamna* ¹⁵.

HILARVS
NERONIS. CAESARIS
CORPORE. CVSTOS
NATIONE. FRISAEO
VIX. A. XXXIII.

HILARVS, || NERONIS CAESARIS || CORPORE
CVSTOS, || NATIONE FRISAE(v)O || VIX(it) A(n-
nos) XXXIII.

HILARUS, (een van de) lijfwacht van Keizer
NERO, een Fries, oud 33 jaar.

N°. 4.

Gevonden te *Rome* ¹⁶.

¹⁵ GRUTER, p. DC, 13; ORELL., n°. 175.

¹⁶ GRUTER, p. DXXXII, 6; ORELL., n°. 172.

D. M.
 AVR. VERO. EQ. SING. AVG.
 NAT. FRISEO.
 T. AEL. GEMINI.
 VIXIT. ANN. XXX.
 ML. ANN. XIII.
 AVR. MOESICVS. HER.
 A. O. F. C.

D(iis) M(anibus). || AVR(elio) VERO, EQ(uiti)
 SING(ulari) AVG(usti), || NAT(ione) FRISIO, || T(iti)
 AEL(ii) GEMINI (filio). || VIXIT ANN(os) XXX,
 M(i)L(itavit) ANN(os) XIII. || AVR(elius) MOESI-
 CVS HER(es) || A(mico) O(ptimo) F(ieri) C(uravit).

*Aan de Goddelijke schimmen geheiligd. Aan
 (de nagedachtenis van) AURELIUS VERUS, lijf-
 ruiter¹⁷ van den Keizer, eenen Fries, (zoon) van
 TITUS AELIUS GEMINUS. Hij was 30 jaar oud,
 en heeft 13 jaar gediend. AURELIUS MOESICUS,
 zijn erfgenaam, heeft (den grafsteen) voor zijnen
 besten vriend doen vervaardigen.*

N°. 5.

Gevonden te Rome¹⁸.

D. M.
 T. FL. VERINO
 NAT. FRISAEVONE
 VIX. AN. XX. M. VII.

¹⁷ De *Equites singulares* volgden in rang op de *Prætorianen*, en werden als lijfwachten gebruikt.

¹⁸ GRÜTER, p. DXXXII, 7; ORELLI, n°. 175.

T. FL. VICTOR
EQ. SING. AVG. FRATRI
DVLCISSIMO
F. C.

D(iis) M(anibus). || T(ito) FL(avio) VERINO, ||
NAT(ione) FRISAEVONI ¹⁹, || VIX(it) AN(nos)
XX, M(enses) VII. || T(itus) FL(avius) VICTOR, ||
EQ(ues) SING(ularis) AVG(usti), FRATRI || DVL-
CISSIMO || F(ieri) C(uravit).

*Aan de Goddelijke schimmen geheiligd. Aan
(de nagedachtenis van) TITUS FLAVIUS VERINUS,
eenen Fries. Hij was 20 jaar en 7 maanden oud.
TITUS FLAVIUS VICTOR, lijfruter van den Keizer,
heeft voor zijnen zeer geliefden broeder (den graf-
steen) doen vervaardigen.*

N°. 6.

Op een stuk van een altaar, gevonden te *Bin-
chester*, in het bisdom van *Durham* ²⁰.

. MANDVS
EX. C. FRIS.
VINOVIE
V. S. L. M.

(A)MANDVS, || EX C(ivitate) FRIS(iorum), ||

¹⁹ Wij lezen hier FRISAEVONI voor FRISAEVONE, ofschoon dit laatste op zich zelf taalkundig goed is, dewijl in de overige opschriften het gentile de verbuiging van den eigennaam volgt.

²⁰ LYSON's *Reliquiae Britannico Romanae*, vol. I, pl. XII.

VINOVI(a)E || V(otum) S(olvit) L(ibens) M(erito) ²¹.

AMANDUS, uit den staat der Friezen, heeft aan *VINOVIA* gaarne en naar verdienste zijne gelofte betaald.

Vinovia is de oude naam van de plaats, waar het altaar opgerigt werd. Het is bekend, dat de ouden dikwerf aan hunne steden, of liever aan derzelve beschermgoden, goddelijke eer bewezen ²²; dit geschiedde ook met *Vinovia*, waaraan *AMANDUS* eene gelofte gedaan had.

²¹ Op den eersten regel van het opschrift is slechts het benedengedeelte der letters overgebleven, evenwel duidelijk genoeg, om daaruit, met bijvoeging van de eerste, geheel en al ontbrekende, letter, *AMANDVS* te lezen, eenen naam, die ook in een opschrift bij *MURATORI*, p. *DCCCLVII*, 8, waar de *TVRMA AMANDI* genoemd wordt, voorkomt. De lezing van den 2den regel is eenigzins minder zeker, daar de verkorting *C* voor *CIVITATE* zeldzaam voorkomt. Ondertusschen vinden wij bij *ORELLI*, n°. 250, op een opschrift: *C. TABELLARIVS C(i-vitatis) SEQVANORVM*.

²² Men denke hier slechts aan de *Godin Roma*. In *ROY's Military antiquities*, pl. 58, fig. 2, is een altaar afgebeeld, bij *Achindavy* op *Grime's Dyke* gevonden, hetwelk, volgens het opschrift, door *MARCUS COCCEIUS FIRMUS*, van het tweede legioen van *AUGUSTUS*, aan den *GENIVS TERRAE BRITANNICAE* (den *Beschermgod van Britannië*) toegewijd was. Een ander voorbeeld levert een te *Luxeu*, in de *Franche Comté*, (het oude *Luxovium* in *Sequanis*) gevonden altaar, welks opschrift bij *CAYLUS*, *Recueil*, III, p. 566, *ORELL.*, *Inscr.*, n°. 2024, uitgegeven is, en aldus luidt: *LXOVIO. ET. BRIXIAE. C. JVL. || FIRMAN. JVSSV || V. S. L. M.* Wij hebben hier de namen van twee plaatsen, *Luxovium* en *Brixia*, aan welke eene goddelijke eer toegekend wordt.

Wij zien uit de aangehaalde opschriften, dat de volksnaam der Friezen op drie verschillende wijzen gespeld werd: FRISIVS, I (opschr. 2, 4 [FRISEVS], en waarschijnlijk ook 1 en 6); FRISIAVS (op het te *Watermore* gevonden opschrift n°. 7) en FRISAEVO, ONIS (n°. 5), of FRISAEO, ONIS (n°. 3). Indien voor *Frisiaus* niet *Frisius* moet gelezen worden, kunnen wij dezen uitgang welligt vergelijken met dien van *Bataus*, voor *Batavus*, in het opschrift op eenen grafsteen, bij de Via Aurelia gevonden²³; wij zouden evenwel het eerste meer waarschijnlijk rekenen. De spelling *Frisaevo*, of *Frisaero*, *Frisaevones*, kan vergeleken worden met die van *Ingaevones* en *Istaevones* (bij TACITUS, in zijn *Germ.*, cap. 2), en *Frisiabones*, die, volgens PLINIUS (*Hist. nat.*, IV, 29), op eenige der in de nabijheid van de zee door de Rijntakken gevormde eilanden woonden. Welligt moeten wij bij dezen laatsten schrijver voor *Frisiabones*, overeenkomstig met de opschriften, *Frisaevones*, als de verbeterde en oorspronkelijke lezing aannemen.

Wanneer wij van al de boven opgenoemde opschriften getrouwe afteekeningen bezaten, zouden wij waarschijnlijk den tijd, waartoe zij gebragt moeten worden, eenigzins nader kunnen bepalen.

²³ FABRETTI, *Inscriptt.*, p. 687, 98; MURATORI, p. DXXIII, 5; ORELL., n°. 3538.

Het is bekend, dat de Galliërs en Germanen meestal slechts eenen enkelen naam droegen; wij zouden daarom, ook al ware de naam van Keizer NERO niet op twee opschriften vermeld geworden, n°. 2, van BASSUS, n°. 3, van HILARUS, en n°. 6, van (A)MANDUS, als de oudsten aanzien, en brengen dezelve tot de tweede helft van de eerste eeuw onzer jaartelling. De Friezen werden door de Romeinen, onder CLAUDIUS DRUSUS, in het 10de jaar vóór onze jaartelling, onderworpen; daar echter de *Rijn* als de eigenlijke grensscheiding van het Romeinsche gebied was aangenomen, werd *Friesland*, als buiten die grensscheiding gelegen, slechts tot het betalen eener jaarlijksche schatting verplicht. Sedert dien tijd kunnen wij vermoeden, dat enkele Friezen bij het Romeinsche leger in dienst traden, ofschoon zij nimmer bij hetzelfde, even als de Tungrers en de Batavieren, een afzonderlijk korps schijnen uitgemaakt te hebben ²⁴. TACITUS spreekt van eenen CRUPTORIX, die, althans vóór 28 na CHRISTUS, bij de Romeinen gediend had ²⁵. In dit laatstgenoemde jaar kwamen de Friezen in opstand, en werden de tegen hen afgezonden legerbenden geheel en al geslagen. Eerst omtrent het jaar 48 gelukte het aan CN. DOMITIUS CORBULO, de toen in magt en aanzien vrij wat toegenomen natie wederom geheel en al te onderwerpen. Ofschoon CORBULO, door het bevel van den hem wantrouwenden

²⁴ Het is ook daarom, dat wij in het opschrift no. 6, op den 2den regel, gelezen hebben EX C(ivitate), en niet EX C(ohorte) FRIS(iorum).

²⁵ TACITUS, *Ann.*, IV. 73.

CLAUDIUS, genoodzaakt werd, al de landen, die hij aan de overzijde van den *Rijn* bezet had, en dus ook *Friesland*, te verlaten, had echter de voorspoed der Romeinsche wapenen ten gevolge, dat de Friezen zich eenigen tijd rustig hielden. Onder de regering van NERO bezetten zij eenige akkers aan den regter Rijnsoever, doch konden van den Keizer, die hunne afgezanten VERRITUS en MALORIX overigens op eene vereerende wijze ontving, geen verlof erlangen, om zich voortdurend aldaar te vestigen. Toen zij aan het bevel, om die akkers te ontruimen, geen gehoor gaven, werden zij door de Romeinsche hulptroepen met geweld verdreven. Waarschijnlijk hebben zij zich later het vertrouwen des Keizers zoo zeer verworven, dat deze zijne bijzondere Germaansche lijfwacht ook uit hunne strijdbare manschappen aanvulde. De opschriften n°. 2 en 3 hebben ons de namen van twee derzelve, BASSUS en HILARUS, bewaard.

Toen de Batavieren, onder CLAUDIUS CIVILIS, in het jaar 69, zich aan het hoofd van een verbond plaatsden, om de Romeinen uit *Germanië* en *Gallië* te verdrijven, waren de Friezen onder de eersten, welke zich aan dat verbond aansloten. Twee jaren later werd, na afwisselend krijgsgeluk, de vrede hersteld, en traden de Batavieren wederom in hunne oude betrekking op van vrienden en bondgenooten van het Romeinsche gebied; tot welks uitbreiding zij sedert, door hunne dappere ruitersbenden, zoo veel hebben toegebracht. Onder de talrijke Germaansche hulptroepen, die door AGRICOLA naar *Britannië* overgevoerd werden, en welker dapperheid ook daár, in het 86ste jaar onzer jaartelling, de Romeinsche

wapenen deed zegevieren ²⁶, zullen zich waarschijnlijk wel eenige Friezen bevonden hebben. Misschien was omtrent dien tijd ook AMANDUS, op het opschrift n°. 6 vermeld, naar *Britannië* overgestoken. Dat de Friezen ook later nog, even als de Batavieren, tot de bijzondere lijfwacht der Keizers behoorden, leeren ons de opschriften nn°. 4 en 5, die welligt tot de tweede eeuw onzer jaartelling gebragt moeten worden. Wij meenen aan die beide opschriften eenen minderen ouderdom te moeten toekennen, dewijl het gebruik van meer dan éenen naam, een meer langdurig verkeer met en onder de Romeinen doet vermoeden; maar vooral, dewijl de naam van AURELIUS VERUS, op n°. 4, ons op den tijd der Antonijnen wijst ²⁷. De vorm van de letters op den te *Watermore* gevonden grafsteen spreekt het vermoeden niet tegen, dat ook dit gedenkteeken tot diezelfde eeuw behoort.

Behalve den laatstgenoemden grafsteen, zijn op dezelfde plaats, in 1835 en 1836 ook nog twee andere gevonden, de eene, opgedolven in Junij

²⁶ TACITUS, *Vita AGRICOLAE*, cap. 36; en *Hist.*, IV, 12.

²⁷ Welligt moet dit laatste opschrift nog tot lateren tijd gebragt worden. Onder DIOCLETIANUS, op het einde der 3de eeuw, leefde een Romeensch schrijver, die, even als de Fries van de Keizerlijke lijfwacht, AURELIUS VERUS genaamd was.

opgedolven in Junij 1835, vertoont ons insgelijks eenen ruiter, die eenen op den grond liggenden vijand doorsteekt, en draagt het opschrift: DAN-
NICVS. EQ(u)ES. ALAE. || INDIAN(ae). TVR(mae).
ALBANI. || STIP(endiorum). XVI. CIVES ²⁸. RAV-
R(icus). || CVR(averunt). FVLVIVS. NATALIS.
IL ²⁹. || FLAVIVS. BITVCVS. (h)ER(edes). TESTA-
ME(ntarii). H(ic). S(itus). E(st). *DANNICUS*, een
ruiter van den Indiaanschen vleugel, van het es-
cadron van *ALBANUS*, 16 jaren gediend hebbende,
een Rauriciër. (Het gedenkteeken) hebben doen
(oprigten) *FULVIUS NATALIS* en *FLAVIVS BITUCUS*,
zijne erfgenamen. Hij ligt hier begraven. Bij
den steen lag, boven eene urne van donker ge-
kleurde gebakken aarde, een menschelijk geraamte,
hoedanigen er in de nabijheid nog verscheidene
andere gevonden zijn.

De andere grafsteen werd in Julij 1836 opgedol-
ven, en is versierd met het staande beeld van eenen
man, die met eenen ruimen, van de schouders tot
op de kniën afhangenden en geheel en al gesloten
mantel bekleed is, en op het hoofd eene soort van
muts draagt, van welke aan de linkerzijde een
tip afhangt, die den hals tot aan de kin bedekt,
eenigzins gelijkende naar de zoogenaamde *Dalma-
tica's*. Het opschrift luidt: PHILVS. CA||SSAVI.
FILI(us). || CIVIS. SEQV(anus). || (vixit) ANN(os).
XXXXV. H(ic). S(itus). E(st). *PHILUS*, de zoon
van *CASSAVUS*, een Sequaniër, oud 45 jaar, ligt
hier begraven.

²⁸ Voor CIVIS.

²⁹ Waarschijnlijk moet hier voor IL gelezen worden
ET.

Volgens CAMDEN ³⁰ zijn vroeger te *Cirencester*, 8 minuten noordwaarts van *Watermore*, vele Romeinsche en andere oudheden opgedolven: ingelegde vloeren, overblijfsels van van onderen verwarmde vertrekken (*hypocausta*), een beeld, een gouden ring, onderscheidene munten van ANTONINUS, DIOCLETIANUS en CONSTANTINUS; aan den weg, die naar *Tettleton* voert, eene groote steenen kist, met een geraamte, welks schedel tusschen de beenen geplaatst was, en aan welks regterzijde een zwaard lag; enz. Ook nog twee grafschriften: D(iis). M(anibus) || JVLIAE. CASTAE || CONJVL. VIX(it) || ANN(os). XXXIII. *Aan de Goddelijke schimmen geheiligd. Aan (de nagedachtenis van) JULIA CASTA, mijne echtgenoot, oud 33 jaar; en: D(iis). M(anibus) || P(ubliae). VICANAE || P(ublius). VITALIS || CONJVLX. Aan de Goddelijke schimmen geheiligd. Aan (de nagedachtenis van) PUBLIA VICANA, (door) PUBLIUS VITALIS, haren echtgenoot.*

De ligging van *Cirencester* schijnt overeen te komen met die van *Corinium* van PTOLEMAEUS en den Anonymus Ravennas, en *Duroconovium* van het *Reisboek van ANTONINUS*. De gevonden voorwerpen geven grond, om te vooronderstellen, dat deze plaats in den tijd der Romeinen tot de voornaamste van dit gedeelte des lands behoorde, eene vooronderstelling, die eenigzins bevestigd wordt door de nabijheid van drie Romeinsche wegen, welke, volgens CAMDEN, aldaar te zamenloopen.

³⁰ *Britannia*, I, p. 279.

Het eerste bericht nopens de drie laatstelijk te *Watermore* gevonden grafsteenen vond ik in het *Gentleman's Magazine*, Sept. 1835, p. 303, en Maart 1836, p. 296. Door tusschenkomst van mijnen vriend, den Heer J. W. BURGON, te *Londen*, er langde ik eene naauwkeurige afteekening, welke ik met eene korte verhandeling, onder den titel van: *Observations on three Roman sepulchral inscriptions, found at Watermore, near Cirencester, in Gloucestershire, in 1835 and 1836*, aan de *Royal Society of Antiquaries* te *Londen*, in 1837 mededeelde, en die in de door dat Genootschap uitgegeven *Archaeologia*, vol. XXVII, p. 211—228, opgenomen is. Een kort uittreksel van mijne aanmerkingen gaf ik omtrent dienzelfden tijd in het *Gentleman's Magazine*, Junij 1837, p. 586—88. Mijn tegenwoordig opstel, waarbij ik mij hoofdzakelijk van de genoemde bouwstoffen bediende, moge bij de Redactie en lezers van den *Vrijen Fries*, als eene kleine bijdrage tot de oude geschiedenis van *Friesland*, in gunst en toegevendheid worden opgenomen.

Aug. 1842.

Dr. C. LEEMANS.

Nadat ik mijn opstel had ingezonden, had mijn vriend, Mr. J. DIRKS, de goedheid, mij onder de aandacht te brengen, dat VAN SCHWARTZENBERG, in

de Voorrede voor het I^e deel van zijn *Charterboek van Vriesland*, nog twee door mij niet vermelde opschriften, als op Friezen betrekking hebbende, aanhaalt; zij zijn de volgende:

a.

COHO. I. FRISIN
O. MASAVONIS
P. XXIII

b.

FRISIO. ANTONIAE. CABADIS
IMM
ANTONIAE. ALBANA. DEC

Voor *a* verwijst SCHWARTZENBERG op GALE, p. 49. Daar ik te vergeefs naar die aangehaalde plaats in de *Scriptores rerum Britannicarum* gezocht heb, kan ik omtrent dat opschrift niets naders mededeelen, dan dat het mij, zoo als het in de Voorrede van het *Charterboek* gegeven wordt, vrij duister, gebrekkig en hoogst verdacht voorkomt.

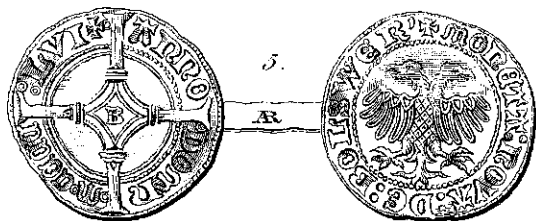
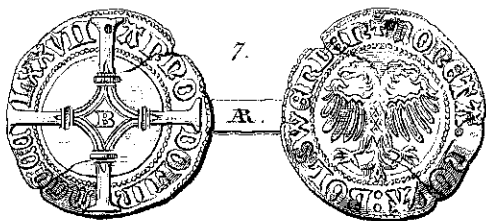
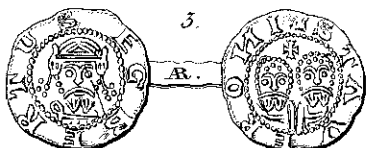
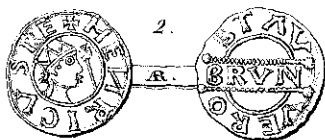
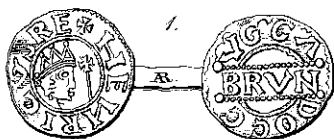
Het andere, *b*, lezen wij bij HESSELIUS, in *Praef. ad GUDII Inscriptt.*, n^o. CII, doch is gebrekkig afgeschreven. BIANCHINI geeft, in zijn werk: *Camera ed iscrizioni sepolcrali de' liberti, servi ed ufficiali della casa di AUGUSTO*, p. 46, n°. 114, niet FRISIO, maar FVSCO; waaruit blijkt dat het grafschrift niet tot het door ons behandelde onderwerp kan gebragt worden.

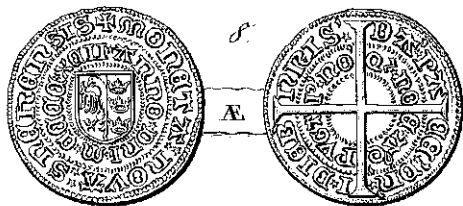
Museum van Oudheden.

C. L.

Leyden, 4 Dec. 1842.

Stend n. C. Braasema te Leetwaarden.